

Briselē, 2021. gada 4. jūnijā
(OR. en)

9145/21

SOC 356
EMPL 266
ECOFIN 509

PIEZĪME

Sūtītājs:	Sociālās aizsardzības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
Temats:	Galvenie secinājumi par Sociālās aizsardzības komitejas un Eiropas Komisijas 2020. gada ziņojumu par pensiju pietiekamību – apstiprināšana

Pielikumā pievienoti minētajā ziņojumā izklāstītie galvenie secinājumi, ko Sociālās aizsardzības komiteja pieņēma 2021. gada 18. maijā, gatavojoties to pieņemšanai Padomē (*EPSCO*) 2021. gada 14. jūnijā.

Pilnu ziņojumu, ko Eiropas Komisija (Nodarbinātības, sociālo lietu un vienlīdzīgu iespēju ĢD) sagatavojusi kopā ar Sociālās aizsardzības komiteju, ir izklāstīts dokumentā 9145/21 ADD 1 un ADD 2.

2021. gada ziņojums par pensiju adekvātumu

GALVENIE SECINĀJUMI

Eiropas sociālo tiesību pīlāra 15. princips aizstāv tiesības uz ienākumiem un pensijām vecumdienās. Kā izklāstīts Eiropas Sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā ¹, 2021. gada ziņojumā par pensiju adekvātumu, ko kopīgi sagatavojusi Sociālās aizsardzības komiteja un Eiropas Komisija, ir pausts atbalsts valstu centieniem nodrošināt pienācīgas pensijas un minimālos ienākumus, analizējot pašreizējo un turpmāko pensiju adekvātumu, proti, kā tās palīdz **saglabāt vīriešu un sieviešu ienākumus viņu pensionēšanās laikā un novērst nabadzību vecumdienās**. Dzīves ilguma palielināšanās un darbspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās nākamajās desmitgadēs radīs spiedienu uz Eiropas pensiju sistēmām. Lai gan ir paredzams, ka Covid-19 krīze ietekmēs ienākumus vecumdienās, šajā posmā ir pārāgri izdarīt jebkākus secinājumus, un tas tiks aplūkots nākamajā šā ziņojuma izdevumā. Ziņojumā uzsvērts, ka:

– pēc desmit gadu ilgajiem uzlabojumiem ES nav gūti turpmāki panākumi nabadzības vai sociālās atstumtības riska samazināšanā vecāka gadagājuma cilvēkiem –

1. **Nabadzība vai sociālā atstumtība vecumdienās kopš 2016. gada ir nedaudz palielinājusies, lai gan tā joprojām ir ievērojami zemāka nekā 2008. gadā.** 2019. gadā gandrīz 18,5 % (16,1 miljons) cilvēku vecumā no 65 gadiem ES bija pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, savukārt dažās valstīs šis īpatsvars var sasniegt 50 %. Ienākumu nabadzības risks vecāka gadagājuma cilvēku vidū pēdējo trīs gadu laikā ir nedaudz pieaudzis, savukārt nenodrošinātība turpina samazināties. Tajā pašā laikā, ņemot vērā prognozēto vecāka gadagājuma iedzīvotāju skaita pieaugumu, paredzams, ka palielināsies nabadzības riskam pakļauto vecāka gadagājuma cilvēku absolūtais skaits.

¹ Komisijas dienestu darba dokuments, kas pievienots Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānam, SWD(2021) 46 *final*

2. **Vecāka gadagājuma cilvēku ienākumi salīdzinājumā ar jaunāko paaudžu ienākumiem kopš 2016. gada ir nedaudz samazinājušies, atspoguļojot darbspējīgā vecuma cilvēku ienākumu pastāvīgo pieaugumu.** Vecāka gadagājuma cilvēku vidējie ienākumi ES 2019. gadā bija 89 % no darbspējīgā vecuma (18-64 gadi) iedzīvotāju ienākumiem ar lielām atšķirībām starp valstīm. Ilgākā termiņā pieaugošais jaunāko paaudžu izglītības līmenis ir galvenais faktors, kas ietekmē ienākumu atšķirības starp paaudzēm. Visās dalībvalstīs pensiju ienākumi sasniedz no vienas trešdaļas līdz vairāk nekā divām trešdaļām no vēlīnā karjeras posma darba ienākumiem.
3. **ES līmenī pensionēšanās ilgums pēdējo desmit gadu laikā ir nedaudz samazinājies, jo vairākās dalībvalstīs pensionēšanās vecums ir palielinājies straujāk nekā paredzamais mūža ilgums.** Pensionāra dzīve, ko mēra no pēdējās nodarbinātības pārtraukšanas, ilgst vidēji nedaudz vairāk par 20 gadiem, kas ir nedaudz mazāk par pusi no darba dzīves. Lai gan daudzas valstis ir noteikušas stingrākus nosacījumus attiecībā uz aiziešanu no darba tirgus un priekšlaicīgu pensionēšanos, šie pasākumi ir salīdzinoši neseni, un to potenciālā ietekme uz pensionēšanās ilgumu varētu vēl nebūt skaidri redzama.

– pienācīga dzīves līmeņa saglabāšana pensijas laikā joprojām ir problemātiska, jo īpaši sievietēm –

4. **Dzimumu nevienlīdzība kļūst izteiktāka vecumdienās.** ES27 valstīs vecuma nabadzības atšķirība starp dzimumiem ir lielāka nekā darbspējīgā vecumā, savukārt sieviešu un vīriešu pensiju atšķirība, ko rada darba tirgus nevienlīdzības kopējā ietekme, joprojām ir liela (29,5 % 2019. gadā), neraugoties uz nelielu samazinājumu (salīdzinājumā ar 32,3 % 2016. gadā); konverģence starp valstīm ir bijusi neliela.
5. **Nabadzības risks vecumdienās sievietēm pieaug pēc 75 gadu vecuma,** jo sieviešu paredzamais mūža ilgums ir garāks, un bieži sievietes ir vienas. Apgādnieka zaudējuma pensijas palīdz pārdalīt ienākumus gados vecākām sievietēm, bet ar tām nepietiek, lai kompensētu karjeras nevienlīdzību.

6. **Pensiju kredīti karjeras pārtraukumiem, kas saistīti ar ģimenes apstākļiem vai bezdarbu, ir efektīvs politikas līdzeklis, lai aizsargātu pensiju tiesības.** Prognozes liecina, ka kredīti bērnu aprūpei un bezdarbam ievērojami ierobežo karjeras pārtraukumu ietekmi uz pensiju pabalstiem lielākajā daļā dalībvalstu, un arvien izplatītāki kļūst kredīti par apgādājamu pieaugušo, tomēr joprojām pastāv atšķirības.
7. **Izmaksu ziņā pieejami un kvalitatīvi veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumi ir svarīgi, lai visā pensijas laikā saglabātu pienācīgu dzīves līmeni.** Lai gan pēdējos trīs gados to vecāka gadagājuma cilvēku īpatsvars, kuri nevar atļauties veselības aprūpes pakalpojumus, ir samazinājies, joprojām pārāk daudz vecāka gadagājuma eiropiešu, no kuriem lielākā daļa ir sievietes, nevar atļauties nepieciešamo ilgtermiņa aprūpi; piemēram, katrs trešais nevar atļauties aprūpi mājās.

– joprojām pastāv ienākumu nevienlīdzība starp vecāka gadagājuma cilvēkiem, lai gan pensiju un nodokļu politika var palīdzēt to mazināt –

8. **Ienākumu nevienlīdzība vecumdienās saglabājas, taču, vairumā dalībvalstu, pateicoties pensiju un nodokļu sistēmu pārdalošajai ietekmei, tā ir zemāka nekā darbspējīgā vecumā.** Ienākumu nevienlīdzība vecuma grupā no 65 gadiem ES27 valstīs no 2007. līdz 2019. gadam ir nedaudz palielinājusies. Ienākumu aizstāšanas koeficients galvenokārt ir augstāks zema atalgo tiem darba ņēmējiem, tādējādi atbalstot resursu sadali un pārdali starp sociālekonomiskajām grupām. Pensiju iemaksu un pabalstu nodokļu režīms ietekmē pensiju ienākumu sadali un adekvātumu.
9. **Pēdējo trīs gadu laikā nabadzības dziļums vecumdienās ir turpinājis pakāpeniski palielināties,** proti, tie vecāka gadagājuma cilvēki, kuri ir nabadzīgi, vēl vairāk atpaliek no pārējiem iedzīvotājiem, un būtu jāpieliek lielākas pūles, lai viņu ienākumus palielinātu virs nabadzības sliekšņa.

10. **Minimālie vecuma pabalsti var nozīmīgs veids, kā nodrošināt pietiekamību tiem, kam ir īsa karjera vai zemi ienākumi.** Dalībvalstis ir ieviesušas dažādas minimālo ienākumu shēmas, bieži vien ir neatkarīgas no iemaksām un balstītas uz vajadzībām. To vecāka gadagājuma cilvēku īpatsvars, kuri izmanto minimālos pabalstus, biežāk sievietes, kopumā pēdējo trīs gadu laikā ir saglabājies stabils, un vienlaikus vairākās valstīs ir pieņemti jauni pasākumi, lai palielinātu minimālo ienākumu aizsardzību vecumdienās.

– lai saglabātu adekvātas pensijas, nākotnē būs jāpagarina darba stāžs –

11. **Adekvātas pensijas arvien vairāk būs atkarīgas no garāka darba stāža.** Teorētiskās prognozes liecina, ka vairākumā dalībvalstu cilvēkiem, kas pensionēsies 2059. gadā būs zemākas pensijas attiecībā pret viņu darba ienākumiem nekā pensionāriem ar līdzīgu darba stāžu 2019. gadā. Paredzams, ka nākamajās desmitgadēs turpinās pieaugt gan pensionēšanās vecums, gan faktiskais pensionēšanās vecums, samazinoties priekšlaicīgas pensionēšanās iespējām, tomēr starp valstīm pastāv būtiskas atšķirības. Prognozētais darba stāža ilguma pieaugums lielākoties atpaukš no pensionēšanās vecuma pieauguma, un ar to nepietiktu, lai novērstu pabalsta līmeņa relatīvo samazināšanos.
12. **Vairākumā valstu darba dzīves uzsākšanas vecumam ir mazāka ietekme uz pensijas pabalstu līmeni nekā pensionēšanās vecumam.** Lai gan prognozes liecina, ka darba mūža pagarinājums par diviem gadiem pēc pensionēšanās vecuma sasniegšanas, sniegtu būtiskus ieguvumus, garš darba mūžs, kas sākas agri, bet beidzas standarta pensionēšanās vecumā, kā tas var būt daudzu mazkvalificētu darba ņēmēju gadījumā, vairumā dalībvalstu neradītu ļoti augstus ienākumu aizvietošanas rādītājus, radot jautājumu par to, kā pensiju sistēmas atalgo ilgu darba mūžu.

– pensiju sistēmas attīstās mainīgos ekonomikas un darba tirgus apstākļos, un to adekvātuma uzturēšanai var būt nepieciešams pārskatīt finansējuma avotus –

13. **Lai gan daudzas reformas ir turpinājušas veicināt ilgāku darba mūžu, vairākas dalībvalstis ir arī veikušas pasākumus, lai uzlabotu pensiju adekvātumu.** Pēdējo trīs gadu laikā veikto reformu galvenās tendences bija ar stimuliem veicināt vēlāku pensionēšanos, uzlabot ienākumu saglabāšanas spēju un pensiju sistēmu iekļautību, tostarp aptvert nestandarta un pašnodarbinātību, turpināt centienus paplašināt aizsardzību pret nabadzību, piemēram, minimālos pabalstus, un reformēt pensiju finansēšanu.
14. **Izdevumi par vecuma pabalstiem veido nozīmīgu daļu no IKP un kopējiem sociālās aizsardzības izdevumiem, un laikposmā no 2005. līdz 2018. gadam tie ES līmenī kopumā nemainījās.** Demogrāfiskās attīstības ietekmi lielā mērā kompensēja fiskālā politika. Lai gan vidējais rādītājs ir 10,8 % no IKP, izdevumi dažādās valstīs ievērojami atšķiras (no 4,6 % līdz 13,7 % no IKP 2018. gadā), norādot uz pensiju un plašāku sociālās aizsardzības sistēmu atšķirīgo struktūru. Tajā pašā laikā pensiju izdevumu pieaugums šajā periodā bija saistīts ar nedaudz mazāku ienākumu nevienlīdzību vecāka gadagājuma cilvēku vidū lielākajā daļā dalībvalstu.

15. **Nodokļu sistēmu un sociālo iemaksu struktūras, tostarp to atbilstības kritēriji un progresivitāte, ietekmē pensiju sistēmu finansējuma bāzi un to noturību mainīgajā ekonomikā un darba tirgū.** Lai gan vecuma pabalstus ES galvenokārt finansē no sociālajām iemaksām, laikā no 2005. līdz 2018. gadam bija vērojama plaša pāreja uz finansējumu no valsts ieņēmumiem, kas lielā mērā atspoguļo darba devēju maksātās daļas samazināšanos. Sabiedrības novecošana un pārmaiņas darba tirgū rada spiedienu uz sistēmām, kuru pamatā ir iemaksas, tāpēc ir jāizpēta dažādi finansējuma avoti, tostarp paplašinot ienākumu veidu, ko izmanto par pamatu nodokļu uzlikšanai, vai pārceļot nodokļus no darbaspēka ienākumiem uz citiem ienākumu veidiem. Lai sasniegtu pensiju sistēmu sociālos mērķus, vienlaikus saglabājot ilgtspēju, dalībvalstīs var būt vajadzīgas atšķirīgas finansēšanas pieejas. Kopumā ieņēmumi no vispārējiem nodokļiem ir bijuši stabilāki nekā ienākumi no darbaspēka, un to iezīmēšana sociālās aizsardzības finansēšanai varētu sniegt ieguldījumu finansējuma bāzē. Arvien vairāk tiek pētīti citi finansējuma avoti, piemēram, pievienotās vērtības nodoklis, ko jau izmanto dažās dalībvalstīs, vai vides nodokļi.

Ņemot vērā šos apsvērumus, Sociālās aizsardzības komiteja (SPC) uzskata, ka ir vajadzīgi turpmāki centieni, lai īstenotu attiecīgos Eiropas sociālo tiesību pīlāra principus, kā arī aicināts rīcības plānā. ² ES būtu jāturpina atbalstīt valstu centienus nodrošināt adekvātas pensijas, tostarp veicinot dzimumu līdztiesību attiecībā uz pensijām un pensiju kredītiem ar aprūpi saistītiem karjeras pārtraukumiem. Iniciatīvas, kuru mērķis ir uzlabot vienlīdzību un ienākumu aizsardzību darba dzīves laikā, piemēram, direktīva par darba un privātās dzīves līdzsvaru ³, kā arī veicināt jauniešu nodarbinātību un ilgāku darba mūžu var palīdzēt mūsdienu darba ņēmējiem uzkrāt adekvātas pensijas. Ir vajadzīgi neatlaidīgi centieni, lai nodrošinātu pienācīgu aptvērumu un iespējas uzkrāt pensiju tiesības nestandarta darba ņēmējiem un pašnodarbinātām personām, ņemot vērā Padomes ieteikumu par piekļuvi sociālajai aizsardzībai ⁴, un pielāgot pensiju sistēmas elastīga un mobila darbaspēka vajadzībām.

SPC aicina rīkot plašas un atklātas debates par to, kā pensiju sistēmas kopā ar plašāku sociālo, nodarbinātības un nodokļu politiku var atbalstīt adekvātus ienākumus vecumdienās, ņemot vērā sabiedrības novecošanos un mainīgo darba tirgu. SPC aicina Ekonomikas politikas komiteju veikt turpmākus pasākumus saistībā ar 2019. gada kopīgo dokumentu par pensijām, kopīgi apsverot konstatējumus 2021. gada ziņojumā par pensiju adekvātumu, ziņojumā par ilgtermiņa aprūpi un ziņojumā par novecošanu.

Ir nepieciešams pastāvīgi uzraudzīt un analizēt pensiju adekvātumu un nevienlīdzību, tostarp saistībā ar Covid-19 krīzi un tās paredzamo ietekmi uz darba tirgiem, sociālo aizsardzību un sociālo kohēziju. Tādēļ SPC un Komisija ir iecerējusi sagatavot ceturto ziņojumu par pensiju adekvātumu, kuru plānots pieņemt 2024. gadā.

² Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plāns, COM(2021) 102 *final*

³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1158 (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem

⁴ Padomes Ieteikums (2019. gada 8. novembris) par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai